

Īpašie suni īpašā darbā

ARVIEN BIEŽĀK UZ IELAS VAR SASTAPT CILVĒKUS AR REDZES VAI KUSTĪBU TRAUCĒJUMIEM, KURIEM LĪDZĀS IR ĪPAŠI APMĀCĪTI SUNI, VISBIEŽĀK LABRADORA RETRĪVERA ŠĶIRNES – NEPĀRSPĒJAMI VALDZINOŠI UN GUDRI, APGĒRBTI ĪPAŠĀ VESTĪTĒ VAI IEMAUKTOS. LĪDZCILVĒKIEM JĀCENŠAS ATTURĒTIES NO SAVU SIMPĀTIJU IZRĀDĪŠANAS ŠIEM DZĪVNIEKIEM, JO TAS VAR TRAUCĒT VINIEM PILDĪT TIK SVARĪGOS DARBA PIENĀKUMUS.

Tā vien gribas šo mīlo purniņu, gudrās, labsirdīgās acis samīlot. Bet aizliegts! Kad suni ir iemauktos, viņi ir darbā un strādā, tos nedrīkst traucēt, paijāt, barot un pat ne dibināt ar dzīvnieku acu kontaktu. Diemžēl pat neredzīgie suņu pavadoņu saimnieki jūt, ja apkārtējie cilvēki neievēro šos noteikumus un bieži ar viņu suni mēģina sadraudzēties, kaut paglaudīt. Savukārt barošana nav pieļaujama divu iemeslu dēļ. Pirmkārt, tā novērš suņa uzmanību no darba, otrkārt, suns var apēst nepiemērotu barību, kura pēc tam var izraisīt veselības problēmas, bet cilvēks, kam šī dzīvnieka palīdzība tik ļoti nepieciešama, – palikt bez pavadoņa. Turklat daudziem suņiem, it īpaši labradora šķirnes, ēdiens ir vislabākā motivācija, lai veiksmīgi apgūtu prasmes, bet glaudišana un barošana ir tikai saimnieka, nevis nejaušu svešnieku pienākums. Protams, suni var un vajag motivēt, taču tam ir sava vieta un laiks.

Lai labāk ilustrētu situāciju, kā glaudišana un barošana novērš suņa uzmanību, der piemērs ar autobusa šoferi. Vai kāds gribētu braukt autobusā, kura vadītāju svešinieki laiku pa laikam samīlo, aiztiekt, novēršot viņa uzmanību no ceļa? Ja suns strādā, šī dzīvniekam veltītā svešinieku milestība var izrādīties bīstama saimniekam.

Foto: MĀTISS MARKOVS

SUNS IR MANAS ACIS

Labradora retrīvera meitene, vārdā Rīga, ir ļoti rāma un mierīga. Tie, kas viņu redzējuši darbā, mēdz jautāt: „Vai šis suns prot arī niet?” – „Prot, prot!” saka saimniece. „Arī skriet māk. Tikai to visu brīvajā laikā, kad tiek noņemti iemaukti.”

Ikdienā Rīga palīdz pārvietoties savai saimniecei Līgai Ķikutēi, kurai redzes problēmas ir jau no dzimšanas. Ja parastu redzes lauku raksturo 40 grādu, Līgai piedzimstot, viņas redzes lauks bija tikai 20. Lai gan bērniņā redzes atlikums bija lielāks un acis spēja saskatīt vairāk, slimības gaita dara savu un redze ar gadiem iet mazumā, arvien samazinās uztveramā attēla kvalitāte. Šodien, nemit vērā medicīnās kritērijus, Līgai ir praktisks aklums, taču realitātē sieviete nelielu attēlu fragmentu spēj saredzēt. Ja vesels, redzīgs cilvēks redz telpisku ainu, tad Līga – tikai nelielu attēlu fragmentu sev priekšā.

PĀRVAR BAILES NO SUNIEM

Taču redzes problēmas netraucē Līgai būt aktīvai un darboties Rīgas Vājredzīgo un neredzīgo biedrībā „Redzi mani”. Lai atvieglotu ikdienas gaitas, jaunā sieviete ir pārvarējusi savas gadiem ilgās bailes no suniem un iemācījusies sadzīvot ar četrkājaino draugu. Viņa atzīst, ka tas ir bijis tā vērts.

Pirms suns nokļūst pie neredzīgā cilvēka, viņš kādu laiku dzīvo audžuģimenē un skolojas. Kinologs iemāca būtiskākās lietas, kas jāprot servisa sunim, uzsākot kopdzīvi ar jauno saimnieku. Tiesa gan, pārejas posms no kinologa pie neredzīgā cilvēka ir diezgan grūts. Jaunajam saimniekam sākumā daudz jāstrādā pie suņa disciplīnas un paklausības. Tas nozīmē nepārtrauktu darbošanos un daudz kopā pavadīta laika. Līgai ar Rīgu tas prasīja trīs mēnešus. Lai gan kinologa klātbūtnē četrkājainais draugs labi pilda uzdevumus un pavēles, svešam cilvēkam tas diez ko klausīt negrib. Arī sunim nepieciešams laiks, lai saprastu, ka turpmāk būs jāklausa kāds cits, un tā vien šķiet, ka dzīvnieks pie sevis domā: „Kāpēc darīt, ja var nedarīt?” Viņš labprāt apmulķotu jauno saimnieku un aizvestu viņu pavisam citā virzienā, diemžēl, pavadot neredzīgo, šādi joki var slikti beigties. Tas nav pieļaujams.

VED APKĀRT PEĻĶĒM

Savu suni Rīgu jaunā sieviete gaidīja nepilnus divus gadus, un kopš pērnā gada pavasara viņas dzīvo tuvajā Pārdaugavā. Ikdienā abas meitenes visbiežāk staigā pa Rīgas centru. Lai tiktu no Pārdaugavas uz Daugavas otru krastu, viņas brauc ar sabiedrisko transportu. Diemžēl Rīgas spēkos nav noteikt, kurā autobusā jākāpj, tāpēc to Līga pajautā autobusu šofeiriem vai pieturā stāvošajiem cilvēkiem. Taču Rīga palīdz jauņajai sievietei apiet dažādus šķēršļus vai izvest cauri cilvēku pārpildītām vietām. „Ja eju ar balto spiekī, man jāiet taisnā līnijā, lai nezaudētu orientāciju, virzienu, taču suns var izvest arī līču locu. Piemēram, Rīga ved mani apkārt bedrēm un peļķēm! Ja priekšā ierauga šķērslī, suns tūlīt apstājas,” situāciju ilustrē Līga. Ja Rīga izdara labu darbu, piemēram, atrod un

aizved saimnieci uz pieturu, par to viņai pienākas kārums. Līgai vienmēr ir līdzi gardumu maisiņš, lai varētu atalgot savu palīgu par paveikto.

Saimniece atceras arī kādu kuriozu gadījumu: „Vienu reizi gājām uz tramvaja pieturu pretī Nacionālajam teātrim. Biju nedaudz nogurusi, tāpēc devu Rīgai komandu, lai sameklē man soliņu. Viņa mani veda mazliet uz vienu pusē, mazliet uz otru, līdz nokļuvām pie soliņa. Tikai vēlāk no cilvēkiem, kas to bija redzējuši, uzzināju, ka Rīga bija piegājis pie soliņa, pabakstījusi malā vienu uz tā sēdošu cilvēku, tad otru un tādējādi atbrīvojusi man vietu. Komanda izpildīta,” smejas Līga.

KOPĀ VISUR, IZNEMOT OPERĀCIJU ZĀLI UN RESTORĀNA VIRTUVI

Rīgai ļoti garšo svaigi burkāni, āboli, svaigs liellopa kuņģis, kalētie subprodukti no zooveikala un viss pārējais, ko var apēst pa kluso. Taču no paklausības viedokļa tas nav labi. Lai gan suns pavadonis palīdz pārvietoties, tas var vest tikai pa zināmiem maršrutiem. Līgai pašai ir jāzina, kurp viņa dodas, un jāpārķrina

šis ceļš. Proti, nevar pālauties tikai uz suni. Arī dodoties uz veikalum, saimniecei pašai jāzina, kuros plauktos ko meklēt. Dodoties iepazīt jaunas vietas, neredzīgajam līdzi nāk gan suns, gan cilvēks, kuru sauc par stūrmani. Viņš iet no muguras, dodot dažādas norādes – taisni, pa labi, pa kreisi, apstāties.

Lai gan suni pavadoni drīkst ļemt līdzi visur, izņemot operāciju zāli un restorāna virtuvi, ir vietas, uz kurām dodoties Līga Rīgu labāk atstāj mājās, lai sunim nesagādātu diskomfortu. Piemēram, uz teātri, kur ir iespaidīga apskānošanas sistēma un mēdz būt ļoti trokšnains un skaļš.

VIENTĀGAISSUNS ASISTENTS LATVIJĀ

Kopumā Latvijā nav daudz sunu pavadonu, savukārt suns asistents ir tikai viens. Un viņu sauc Elfa. Trīs gadus vecā labradora retrīvera šķirnes kucīte kopš šī gada pavasara palīdz Baibai Baikovskai, kura pārvietojas ratiņkrēslā. Pusotra gada vecumā Baiba saslima ar meningoencefalītu, un sākumā ārsti viņai nedeva nekādas cerības uz pilnvērtīgu dzīvi. Pat pieļāva,

ka meitene varētu kļūt par gulošu „dārzeni” bez spējas kustēties, mācīties un domāt. Taču šobrīd Baiba ir pārspējusi visas cerības. Viņa mācās Rīgas Stradiņa universitātes doktorantūrā un darbojas kristīgajā organizācijā „Wings for Wheels”.

SUNS NOVELK JAKU UN IESLĒDZ GAISMU

Elfa Baibai palīdz kā emocionāli, tā fiziski. „Dzīvojot kopā ar suni, nav vientulības sajūtas. Paskatoties uz viņu, man uzreiz uzlabojas garastāvoklis. Kad viņa nāk sasveicināties un samīdoties, uzreiz kļūst labi un es nevaru nesmaidīt. Kad raudu, Elfa pēkšņi uznāk liela vēlme spēlēties un laika raudāt vairs nav. Elfa ir kā tilts manā komunikācijā ar svešiem cilvēkiem. Esmu tik daudz runājusi un iepazinusies ar dažādiem cilvēkiem tieši Elfas dēļ. Un cik daudzas svešu sunu bildes esmu redzējusi! Suns atraisa, atbrīvo gan mani pašu, gan apkārtējos cilvēkus.

LĪGA: „MANS PALĪGS RĪGA VED MANI PAT APKĀRT BEDRĒM UN PEĻĶĒM. JA PRIEKŠĀ IERAUGA ŠĶĒRSLI, SUNS TŪLĪT APSTĀJAS.”

Lai gan pēc dabas esmu diezgan priecīga, Elfa mani dara vēl priecīgāku. Turklat viņa man neļauj kļūt par darbaholiķi, jo savs laiks jāvelta arī sunim,” stāsta Baiba.

Neatsverams ir arī Elfas fiziskais atbalsts. Viņa palīdz novilkta jaku, zeķes, ieslēgt un izslēgt gaismu, atvērt durvis, pacelt liecas no zemes, ko Baiba nevar aizsniegt. Agrāk Baibai diezgan bieži gadījās izkrist no ratiņkrēsla, liecoties pakaļ zemē nokritušam priekšmetam. Tagad suns visu paceļ Baibas vietā. „Vēl nesen man veikalā izbira nauda – tad mums bija īsts šovs. Visi skatījās, kā Elfa uzlasa, paceļ un atdod man naudīnu,” ar smaidu sejā atceras Baiba. Elfa palīdz saimniecei arī izķāpt no gulatas – ieļec ratiņkrēslā, un tad Baibai ir ērtāk pie tā turēties, piecelties un tajā iekāpt. Ja ratiņkrēsls ir tukšs, tas nav stabils.

ABAS UZ LEKCIJĀM UN KINO

Pirmajā lekcijā, kuru Baiba apmeklēja kopā ar Elfu, pasnie-dzējs atzina, ka pirmo reizi viņa lekciju klausīsies arī suns. Lai gan Elfa ir ļoti aktīva, viņai nav problēmu nosēdēt līdzās Bai-bai visu lekciju. Arī uz kino Elfa labprāt dodas savai saimniecei līdzi. Viņai, tāpat kā Baibai, ļoti patīk skatīties filmas. Savukārt ejot uz vietējo pārtikas veikaluu, Baiba dažkārt atlaujas neuzvilk Elfa īpašo darba vestīti, jo veikalā viņas pazīst – visi zina, ka Elfa nav parasts suns. Tomēr gadās reizes, kad sabiedriskās vietās, kuras Baiba ar Elfu apmeklē pirmo reizi, apsargi palūdz suni atstāt ārpusē. Tad Baiba uzrāda īpašo apliecību un abas tiek laipni lūgtas doties iekšā.

AR ASISTENTU LIDO UZ ITĀLIJU

Baiba ir pieradusi ceļot, un ne ratiņkrēsls, ne suns tam nav šķērslis. „Mēs varētu sarakstīt grāmatu par piedzīvojumiem, kas ar mums notikuši šī pusgada laikā. Abas ar Elfu paspējām būt Cēsu pusē nometnē cilvēkiem ar kustību traucējumiem, Itālijā – doktorantu vasaras skolā, kā arī pavadīt divarpus nedēļu rehabilitācijas centrā Līgatnē. Lai gan Elfa nekad nebija lidojusi, tas viņai problēmas nesagādāja. Visu lidojumu nogulēja man blakus, starp krēsliem. Suni asistentu neliek atsevišķā būri. Arī līdmašīnā tas drīkst būt līdzās tāpat kā cilvēks. Šajā lidojumā mums atgadījās arī kāds kuriozs – stjuarte Elfai, tāpat kā visiem pasažieriem, piedāvāja ūdeni, pēc tam arī man. Būtu nepiekļājīgi, ka sunim piedāvā, bet saimnieci ne,” smejas Baiba un piebilst: „Vajadzēja stjuartei atbildēt, ka Elfiņa dzer tikai šampanieti... Vēl kāds amizants notikums atgadījās Itālijā pie līdostas, kur taksometra šoferis suna pavadoņa dēļ mani noturēja par nerēdīgu. Arī Latvijā man ir gadījies līdzīgi – cilvēki domā, ka suns pavadonis domāts tikai, lai palīdzētu cilvēkam orientēties pilsētā. Patiesībā ir gluži otrādi – es palīdzu orientēties Elfai. Taču sabiedrības nezināšana ir saprotama, jo Elfa pagaidām Latvijā ir vienīgais reģistrētais suns asistents.”

Tāda ir ikdienas dzīve kopā ar suni pavadoni

Saimnieka
noteikumi

- ✓ **Pārnākot mājās**, vispirms sasveicinies ar cilvēkiem un tikai pēc tam ar suni.
- ✓ **Uzsākot kopdzīvi**, svarīgi sunim dot konkrētas pavēles un norādījumus, kā arī ievērot konkrētu ēdināšanas režīmu. Piemēram, Līgas mājās visi zina – suns ēd, kad paēduši saimnieki.
- ✓ **Sunim nedod neko no pusdienu galda**. Ja tiek ievērota konsekvence, būs mazāk disciplīnas problēmu.
- ✓ **Pasaucot suni, jāgaida** līdz tas pats atnāks. Pretī iet nedrīkst.
- ✓ **Saimnieks vienmēr pirmais iziet pa durvīm** un ienāk telpā, tikai pēc tam viņam seko suns.
- ✓ **Pa kāpnēm saimnieks iet pa priekšu**, suns seko no mugurpuses.
- ✓ **Bez saimnieka atlaujas suns nedrīkst sēdēt** un gulēt uz paaugstinājuma, piemēram, krēslā, dīvānā vai gultā.
- ✓ **Suņa guļamvietai jāātrodas mierīgā vietā**, kas atrodas tālāk no burzmas.
- ✓ **Saimniekam nav ieteicams izpildīt** visas suna vēlmēs – rotālāties, mīloties, paglaudīt. To var un vajag darīt tikai tad, kad to vēlas saimnieks, nevis suns.

KAD BAIBA SASLIMA AR
MENINGOENCEFALITU, ĀRSTI PIELĀVA, KA
MEITENE VARĒTU PALIKT GULOŠA, BET
ŠOBĪD VIŅA STUDĒ RĪGAS STRADINA
UNIVERSITĀTES DOKTORANTŪRĀ UN
**VISUR VINU PAVADA ELFA, VIENĪGAIS
SUNS ASISTENTS LATVIJĀ.**

MACĪSIES VILKT RĀTIŅKRĒSLU

Priekšdienām plānots Elfu apmācīt vilkt mehānisko rātiņkrēslu. Suni asistenti to dara ar īpašiem iemaukiem. „Esot Itālijā, kur pavadijām divas nedēļas, es sapratu, ka tas ir jāapgūst. Tur uz vietas izīrēju elektrisko rātiņkrēslu, kas bija ārkārtīgi nestabilis. Gandrīz izkritu no ratiem, bet veiksmīgā kārtā mani noķera. Ar tiem pašiem ratiem pārvietojoties pa kopītnīnem, kurās uzturējos, es salauzu pacēlāju. Elektriskie rati ir daudz smagāki par mehāniskajiem, un pacēlājs nebija paredzēts tādam svaram. Šādā situācijā būtu noderējušas Elfas prasmes vilkt mehāniskos ratus,” skaidro Baiba.

KĀDS SUNS, TĀDS SAIMNIEKS

Rinalda Krēgera pavadonim labradoram retriveram Tonijam ir jau septyni gadi, taču kopā viņi ir tikai kopš 1. aprīļa. Zīmīgais datums, iespējams, ir tikai sagādīšanās, lai gan Tonija raksturs piestāv joku dienai – suns ir jautrs un dzivespriečīgs. „Viņš nozog man čību un pats par to ļoti priecājas,” par Toniju blēnām stāsta saimnieks. Rinalda sievie atzīst, ka abi – suns un vīrs – ir ļoti saderīgi. Tajā pašā laikā Tonjis ir gudrs un saprātīgs – domā arī ar savu galvu, nevis tikai izpilda saimnieka pavēles. „Vienu dienu gājām pa savu ierasto maršrutu, bet uz trotuāra bija atstātas lielās miskastes. Suns piebremzēja, bet es nevarēju saprast, ko viņš dara. Izrādās, ka Tonjis gaidīja, kamēr atkritumu savākšanas mašīnas aizbrauks, lai varam apiet miskasti un iziet uz ceļa.”

NEREDZĪGĀS MASIERIS AR SUNI

Lai gan problēmas ar acu veselību Rinaldam sākušās kopš 1994. gada, vēl pirms diviem gadiem viņa redze bija visai laba, varēja pat lasīt. Tomēr, labi apzinoties, ka nākotnē redze varētu pasliktināties, vīrietis jau laikus izmācījās par masieri. Diemžēl redzi viņš zaudēja daudz ātrāk, nekā iepriekš to varēja ideo-māties. Pēc liktenīgas saslimšanas ar gripu slimības komplikāciju rezultātā spēja redzēt viņam tika atņemta pilnībā. Tomēr arodū viņš apgūt paspēja, un šobīd Rinalds trīs dienas nedēļā strādā par masieri Rīgas veselības centrā Imantā. Tonjis pavada savu saimnieku uz darbu un ir līdzās arī tad, kad vīrietis strādā. Daudzos tas izraisa tādu sajūsmu, ka pacienti ir gatavi ķemt līdzī vizītē pie masiera teju visu gimeni, lai parādītu, kāds brīnišķīgs suns ir masiera kabinetā. „Daži zina, ka suni nedrīkst glaudīt, bet tiem, kuri to nezina, izskaidroju. Diemžēl cilvēki mēdz šo noteikumu ignorēt gan masiera kabinetā, gan sabiedriskās vietās.”

ATGŪTA NEATKARTĪBA

Rinalds zina, kāda izskatās pilsēta, kurā dzīvo, jo ir to redzējis un iepazinīs, vēl redzīgs būdams. Pateicoties asistentam, vīrietis kļuvis daudz neatkarīgāks. Rinalds atzīst, ka viņam nepatīk prasīt palīdzību citiem, tāpēc jūtas labi, ka kopā ar suni viņam ir iespēja būt patstāvīgam, neskatoties uz redzes zudumu. Var

staigāt pa parku, iet uz veikaliem un kafejnīcām. „Tonijam patīk smukas meitenes un pīrāgi. Tad mēs ejam savu ierasto ceļu uz vietējo kafejnīcu, un tur Tonis jau zina – kad nočaukst maisiņš, tiks pie kāruma. Tā kā Tonis prot valdzināt kafejnīcas meitenes, reizi pa reizei viņš tiek pie pīrāgiem vienkārši „par skais-tām acīm”.

Turpat netālu esošo mazo veikalīnu suns pārzina kā savu ka-batu, zina, kurā plauktā kādi produkti atrodami. „Tāpēc mums kopā nav problēmu aiziet nopirkst pienu vai maizi,” saka saim-nieks. Pēc īpaši veiksmīgas dienas Rinalds Toniju mēdz apbal-vot ar lielu kaulu.

RINALDAM NEPATĪK LŪGT PALĪDZĪBU
CITIEM, TĀPĒC VIŅŠ JŪTAS LABI,
KA KOPĀ AR SUNI VAR BŪT
PATSTĀVĪGS, NESKATOTIES UZ
REDZES ZUDUMU. VAR STAIGĀT
PA PARKU, IET UZ VEIKALIEM UN
KAFEJNĪCĀM.

Suna pavadoņa noteikumi

- ✓ Nedrīkst atļauties skriet pakaļ kaķiem vai uzsākt rejošu strīdu ar garāmejošu suni.
- ✓ Jākoncentrējas uz darāmo darbu un jārūpējas par saimnieka drošību.
- ✓ Svešinieki suni nedrīkst uzrunāt, dibināt acu kontaktu, glaudīt vai barot.

Palēnām Tonis un Rinalds kopīgi apgūst arvien jaunus mar-šrutus. To palīdz izdarīt arī sieva un meita, kuras pirmajās reizēs pavada, iet līdzi. „Kad trīs, četras reizes esam visi kopā mar-šrutu izgājuši, pēc tam varam iet divatā ar Toniju. Meita apgal-vo, ka kopš Tonija ienākšanas mūsu ģimenē esmu sācis daudz vairāk smaidīt. Protams, kā ikviens no mums, arī man ir brīži, kad gribas pasēdēt un paskumt, taču ar suni tādām mulķībām neatliek laika. Viņš jāved ārā, jātrenē, jādod ēst, jā-staigā ierastie maršruti, lai suns tos neaizmirstu, un ir daudz citu pienākumu.”

